

Kültür'e Bakış ya da Kültürel Bakış: Binde İki

Bülent Yılmaz*

Öz

İnsanlık tarihi bir anlamda kültür tarihidir. Eğitim, bilim, ekonomi, sanat, teknoloji, yönetim, politika vb. alanlar kültürün alt alanlarıdır. Bir başka deyişle, kültür bu alanlarda üretilenlerden başka birşey değildir. Dolayısıyla bu alanların niteliği, o ülkedeki kültürün de niteliğini belirleyecektir. Ülkemiz, kültürel zenginlik ile kültürel duyarlılık yoksunluğunun garip birlikteliğini yansıtmaktadır.

Kültür'e, insanın ürettiği herşey olarak yaklaşırsak kültür tarihini insanlık tarihi ile aynı zamanda başlatmak yanlış olmayacaktır. Yani, insanlık tarihi bir anlamda kültür tarihidir. Kültürleri her an her coğrafyada üretilen, o coğrafyanın rengini ve tadını kendine özgü dili ve gücüyle insanlığın ortak kültür denizine -ki buna *evrensel kültür* diyoruz- taşıyan birer ırmak olarak düşünebiliriz. Kuşkusuz, her kültürün temel insani ve çağdaş değerlere yakınlığı-uzaklığı anlamında olumlu ve olumsuz/ayıklanması ve korunması-geliştirilmesi gereken yanlarının olduğu açıktır. Ülkelerin ulusal kültür politikalarının ana amacı da zaten bunu gerçekleştirmek olsa gerektir. Dolayısıyla, herhangi bir kültürü bir başka kültür ile üstünlük derecelendirmesi amacıyla karşılaştırmak, tümüyle olumlayarak, yüceltmek ya da olumsuzlayarak, küçümsemek yanlış bir tutumdur. Her kültürü insanlık için bir zenginlik saymak ve onlara karşı saygılı olmak gerekir. Tüm insanlığın bu yolla yarattığı evrensel kültürden söz edilebileceği gibi, kıta, bölge, ülke, şehir ve hatta köy kültürlerinden de söz edebiliriz. Tüm bunlar kültür-alt kültür kavramları ile ele alınmaktadır.

Kültür'ü coğrafya ile birlikte, o coğrafyaya ait tarihin de biçimlendirdiğini gözden uzak tutmamalıyız. Bu özellik kültürün bir birikim ya da süreç olduğu anlamını yansıtır. Yani, her bir kültür kendi ve yakın coğrafyasının ve bu coğrafyaların tarihlerinin ürünüdür; kendinden sonraki kültürlerin de

* Doç. Dr. Bülent Yılmaz, Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Öğretim Üyesidir.

hazırlayıcısı. Kısaca, kültürü zaman ve mekan boyutu ile birlikte ve doğru biçimde ele almak zorundayız. Örneğin; ulusal kültürümüzü istediğimiz zamanda ve mekanda başlatamayız. Kültürün süreç ve etkileşim özellikleri bu tür öznel ve genellikle ideolojik-politik yaklaşımlara izin vermez.

Eğitim, bilim, ekonomi, sanat, teknoloji, yönetim, politika vb. alanlar kültürün alt alanlarıdır. Bir başka deyişle, kültür bu alanlarda üretilenlerden başka birşey değildir. Dolayısıyla, bu alanların niteliği o ülkedeki kültürün de niteliğini belirleyecektir. Örneğin; bir toplumda sanatsal etkinlik düzeyi yüksek olduğunda o ülkedeki kültürün düzeyi de (insani/çağdaş değerlere yakınlığı) yüksek olacak, ancak, örneğin; politik yaşamı düzeysiz bir toplumun kültürü bu alt alan ölçüğünde düzeysiz olacaktır. Benzer ve çok daha çarpıcı ilişkiyi eğitim alt alanı ile kültür arasında görebiliriz. Kültür, eğitim sürecinin bir ürünüdür. Çağdaş ve nitelikli bir eğitim sistemine sahip olunmadığı sürece çağdaş kültür üretilemez. Açıkçası, niteliksiz bir eğitimin olduğu ülkede eğitilmiş insan kültürlü insan anlamına gelmeyecek, belki de eğitim kültürsüz insanlar üretmenin başlıca aracı haline gelecektir. Bu nedenle, kültüre bakışta eğitimin özel bir yeri olsa gerektir.

Evet, kültür, birey ve toplumlar için ne yazık ki böylesine önemli ve yamsal bir olgudur. Algılandığının tersine, bireyler ve ülkeler için bir aksesuar, çeşitliliği sağlayan sıradan bir unsur değildir. Sadece bir entellektüel etkinlik hiç değildir. Kültür, toplumun her bir üyesinin birey olmasının, insan olmasının temel ön koşuludur. Dünyaya insan olma olanağıyla gelmiş bir varlık olarak insanın, bu olanağı gerçekleştirebilmesinin, dolayısıyla insan olmasının biricik yolu kültürdür. Kültür, insanlaşma sürecinin adından başka bir şey değildir. Kültürü olmayan bir varlığın insan, kültürü olmayan bir topluluğun da toplum olduğunu düşünmek zor. Kısaca, kültüre sahip olmanın düzeyi birey ve toplum olmanın ölçüsüdür.

Ülkemiz akıl almaz çelişkilerin yaşandığı bir coğrafya. Avrupa'da bir ülkeye yaptığımız gezide, rehberimiz yol boyunca, gezdireceği tarihsel/kültürel bir binadan söz etti, durdu. Sonunda bu yapının 1450'li yıllara ait bir saray olduğu anlaşıldı. Yaklaşık 550 yıllık tarihi bir tek bina ile anlata anlata bitiremedi ve izleyenleri de hayran bıraktı. Keşke, onları Anadolu'ya getirip *onikinin yıllık tarihi* hem de tüm Anadolu'da gösterebilseydik! İnsanlık tarihinin tüm dönemlerinin yaşandığı, dünya uygarlığın yaklaşık üçte birine ev sahipliği yapmış bu eşsiz coğrafya nerede vardır? Sözü ettiğimiz Avrupa ülkesinin hangi şehrine giderseniz gidin önünüze genelde aynı yemek çıkarılacak, aynı müzik dinletilecektir. Oysa, Anadolu'da bir ilin ilçeleri arasında bile kendine özgü yemekler yiyebilir, ezgilerin nasıl renkten renge, tattan

tada değiştiğini görürsünüz. Aynı şehirde kayak yapıp, denize girebilirsiniz. Bu zenginlik kaç coğrafyaya nasip olmuştur?

Peki, çelişki nerede? Çelişki, üzerinde oturduğumuz bu zenginliğin farkında olamamakta; bilinçli ya da bilinçsizce bu zenginliği tüketmeye çalışmakta oluşumuzdadır. Anadolu'daki antik kentlerin, kervansarayların, darphanelerin, tarihsel evlerin, dinsel mekanların, müzelerin vb. yapıların kaderlerine terkedilmiş halleri bir ülkedeki kültürel zenginlik ile kültürel bakış/duyarlılık yoksunluğunun garip birlikteliğini yansıtmaktadır. Ülkede tiyatro/sinema binası olan il sayısı, sinema/tiyatro izleyicisi sayısı, halk kütüphanesine üye olanların sayısı, gazete tirajları, kitap/dergi satış sayıları, kağıt tüketim miktarı vb. kültüre olan uzaklığımızın istatistiklerini sunmaktadır hep. Daha somutu, bu yazının da yazılmasına neden olan binde ikilik Kültür Bakanlığı bütçesi bu çelişkiye kanıt değil mi? Bu bütçe ile mi bu zenginliği koruyacak ve geliştireceksiniz? Bu bütçe miktarı, aslında, *kültüre bakışın, kültürel bakıştan* nasıl uzak düşülebileceğinin örneğidir.

Oysa kültür, toplumsal sorunları en sağlıklı, temelli, kolay ve ucuz çözenin aracıdır aynı zamanda. Kırmızı ışıktaki durmayı eğitim aracılığıyla kültür haline getiremediyseniz, her trafik lambasının altına bir de trafik polisi koymak arabesliğine düşer ve trafik sorunlarının trafik polisi yoluyla çözülmesi için -asla çözemeyiniz- doğal olarak, bütçeye daha çok para koymak zorunda kalırsınız.

Bir ülkede Kültür Bakanlığı'na ayrılan bütçe, kültüre bakışın göstergesi olmak yanında, sorunları hangi yöntemle çözeceğinizin de ipuçlarını vermektedir; akılcı yolla mı, pahalı yolla mı? sağlıklı bir biçimde mi, temelsiz bir biçimde mi? Binde ikilik bütçe ile bir ülkenin sorunlarının ancak binde ikisini çözebilirsiniz. O da tasarruf tedbirleriyle kesilmezse tabii!

Eşsiz bir kültürel coğrafyada yaşayıp bunun binde ikisinin farkında olmak ve de kültürün tekrar yükselen değer olmasını beklemek ne acı! (Anahar Gazetesi, Şubat 2000, sayı 134)